

är förtrogen med materialet, har kanhända ibland svårt att följa med, men däremellan stannar man med nöje vid vissa partier. För anmälaren har det t.ex. varit givande att följa med utredningen av ornamentiken på vissa föremålsgrupper och dess härledning av kulturella symboler, också fastän författaren redan tidigare befattat sig med frågan om solbåtens och solhästens betydelse för den och i tryck framlagt sina synpunkter.

Det är givetvis omöjligt att referera ett arbete som detta, åtminstone vad analysen beträffar, så full av fakta och detaljer är den. Men det må framhållas, att författaren på grund av sin behandling förmår skilja ut och karakterisera några nya, till femte perioden hörande formkretsar (kartorna 50—52): vid nedre Oder, och i östra Hinterpommern vid Weichselmynningen samt en tredje kring Ems och Weser, som ansluter sig till en större nordvästeuropeisk kulturprovins (karta 10). Av kanske ännu större betydelse är författarens sammanfattande utredning av vad som i depåfyndens material kan betecknas som rent nordiskt, vad nordtyskt, vad slutligen främmande, mellaneuropeiskt eller av urnegravstyper. Det är därvid slående hur kraftigt det mellaneuropeiska ger sig till känna, framför allt i vad vapen och mannens övriga utrustning beträffar, men också i smyckebeståndet. I det senare kan författaren dessutom påvisa, att det rent nordiska är synnerligen fåtaligt, det mesta är av nordtysk formgivning och tillverkning, och det visar på en betydande självständighet och kulturkraft hos det nordtyska området inom den nordiska kretsen. Också i ornamentiken speglar sig urnegravskulturens inflytande mycket starkt, framför allt poängterar författaren den mellaneuropeiska solbåtens betydelse härvid, och vidare är urnegravskarakären klar hos bronskärlen. Bronslurarna gälla dock som nordiska former — med ett visst förbehåll, möjliga impulser från urnegravskulturen antydast (s. 253) —, dryckeshornen åter betecknas som nordtyska former, återgående på urnegravskulturens grundformer.

Det är sålunda en motiverad uppfattning, när författaren kraftigt understryker att Nordtyskland under yngre bronsåldern inte står efter det nordiska kärnområdet i Danmark och södra Sverige vad föremålstyperna beträffar, och när han hävdar att detta område ägde en egen självständig kultur- och livskraft, icke endast återspeglade centralområdet i den nordiska kretsen. Men en allsidig bedömning, byggd på hela materialet från området, fornlämningar och fynd, måste anstå.

Ella Kivikoski

Bertil Almgren, Bronsnycklar och djuornamentik vid övergången från Vendeltid till vikingatid. 127 sidor, 3 tabeller, 60 plancher. Uppsala 1955.

I sin doktorsavhandling behandlar Bertil Almgren förbindelserna mellan Norden och Västeuropa under yngre Vendeltid och äldre vikingatid, en tid som under de senaste decennierna har varit föremål för en livlig debatt. Fornsaksmaterialet från denna tid är rikligt och typiskt, medan däremot de skriftliga källorna är njujga särskilt beträffande Norden men även beträffande Västeuropa utöver den politiska och kyrkliga historien. Just därför erbjuder tiden ett nästan outtömligt fält för konst- och kulturhistoriskt debatt.

En betydelsefull fråga är, i vad mån Nordens utomordentligt rika fornsaksbestånd är frukten av en intensiv inre aktivitet och i vad mån de nordiska länderna fått impulser söderifrån och varit delaktiga i den västeuropeiska kulturen. För utredningen av denna fråga har den s.k. germanska djuornamentiken intagit och intar fortfarande en central ställning. Även i Almgrens doktorsavhandling görs de viktigaste slutledningarna med

stöd av djurornamentiken. Primärmaterialet består av de drygt fyrahundra förhistoriska nycklarna från Norden och Västeuropa.

Författaren har konstaterat att det västeuropeiska materialet fördelar sig på fyra tydligt urskiljbara geografiska grupper, varav tre med bronsnycklar — Rhenområdet, England och Frisland — och en engelsk-frisisk grupp med järnnycklar. Vid föremålsanalysen har åtskillnad gjorts mellan axets, skaftets och handtagets utformning samt handtagets ornament. De till boken fogade tabellariska sammanställningarna visar på ett åskådligt sätt vad som är karaktäristiskt för de olika områdenas nycklar. Almgrens gruppering är klar och tydlig och kommer utan tvivel att vara grundläggande för den fortsatta forskningen.

I samband med analysen av nyckelaxens form inom de olika geografiska områdena, har Almgren ingående studerat även låsens konstruktion, med stöd varav han konstaterar, att nyckelgrupperna återspeglar så helt olika låstyper, att de ej kan bilda någon typologisk sekvens. De kan bäst förklaras så, att de var och en har sin prototyp bland rent romerska lås. Även i somliga nycklars handtag kan Almgren påvisa tydliga spår av romersk tradition.

På analogt sätt sammanför Almgren till en egen konstruktionsgrupp de nordiska nycklarna, vilkas rikt utsirade handtag gör dem särskilt viktiga för forskningen. Därför har i avhandlingen en uttömmande och med utomordentliga fotografier åskådliggjord stilgruppering av de nordiska nycklarna företagits.

Efter att förgäves ha sökt stöd för dateringar i det övriga fyndmaterialet, i fyndkombinationer och i typologin har Almgren i slutavsnittet försökt komma till resultat genom stildatering och historisk datering av fynden från Broa och Oseberg. Med stöd av de i åskådliga analysteckningar återgivna ornamentskompositionerna anser sig Almgren kunna påvisa en kronologiskt betydelsefull stiluppfattning, som röjer sig i en speciell kurvatur. Däri kan ej endast Broa och Oseberg, utan även ovala spännbucklor, djurornerade nycklar och med profildjur prydda eldstålsformade hängen inrangeras. Broa och Oseberg är således parallellföreteelser. Enligt Almgrens uppfattning består skillnaden mellan dem endast däri, att Oseberg-stilens kurvor är »hårt böjda eller spända» medan Broa-stilen opererar med mjukare och regelbundet buktande kurvor. Till Broa-Osebergstilens hårdare variant hänförs ej endast Oseberg, utan även hela det väst- och sydsandinaviska områdets ovalspännen. Däremot uppträder den hårdare kurvaturen endast sällan på de typiska östskandinaviska eldstålsformiga hängena.

I inledningen förklarar Almgren skillnaden mellan Nordens mer mjukt formade nycklar och Rhenområdets rätlinjiga former vara föranledd av gjuteritekhniska omständigheter genom att de förra gjutits à cire perdue, de senare i stenformar. Enligt recensentens uppfattning hade det även vid jämförelsen av Broas mjuka kurvatur med Osebergs hårda linjer kunnat vara skäl att mera allvarligt beakta, att det i det ena fallet är fråga om metallföremål gjutna med vaxmodell, i det andra om träsnideri, vilket säkert har inverkat på konturdragningen.

Avhandlingen innehåller även ett kapitel, där relationen mellan fyndkombinationerna och nycklarnas ålder underkastas en matematisk prövning. Där konstateras att ett föremåls datering med stöd av fyndkombinationer inrymmer en tämligen vid osäkerhetsmarginal. Såsom författaren framhåller, hör de ornerade nycklarna just till de kategorier av föremål, som mest sällan förekommer i fyndkombinationer. Därför spelar osäkerhetsmarginalens precisering ingen större roll just i denna avhandling. Fastän Almgrens matematiska utredning ej egentligen leder till något konkret resultat och fastän man tycker, att det hade varit mera motiverat att framställa den ytterom avhandlingens ram, må det vara sagt, att den bidrar till att sanera tänkandet i denna fråga.

Värdefullast och mest bestående i Almgrens avhandling är utan tvekan dess ypperliga bilder och materialets klara uppställning. De kompletterar kännedomen om den germanska djurornamentiken och för forskningen framåt. Även Almgrens matematik och kurvaturanalys har en oomtvistlig positiv effekt för den arkeologiska forskningen i gemen. I den rubricerade avhandlingen spelar de en roll endast såtillvida, att de ådagalägger, att författaren kan förhålla sig kritisk ej endast till materialet utan även till forskningens metod.

Aarni Erä-Esko

Swedish Archaeological Bibliography 1949—1953. På uppdrag av Svenska arkeologiska samfundet redigerad av *Christian Callmer* och *Wilhelm Holmqvist*. Almqvist & Wiksell. Stockholm-Uppsala 1956. 294 sidor. Pris Sv.kr. 25:—

Andra bandet av denna viktiga publikation skiljer sig förmånligt från det första, som omfattade Sveriges arkeologiska litteratur 1939—48 (se rec. i FM 1952). Grundplanen är densamma som tidigare, d.v.s. bibliografin är uppdelad på två huvudavsnitt: en av specialister skriven refererande del och ett index över de i den förra delen behandlade arbetena. Indexdelen, som utan tvekan är den viktigare, är betydligt fullständigare än förra gången och recensenten kan ej peka på några nämnvärda luckor. Att bibliografin denna gång redovisar 1094 arbeten från fem år, medan det förra bandet upptog 1244 nummer från tio år, beror sålunda mindre på en motsvarande expansion inom svensk arkeologisk forskning eller på nödtvungen passivitet under krigsåren än på det första bandets kräsnare urval. Tydligt har biblioteksexperten denna gång mera aktivt gått in för att få med även sådana arbeten, vilkas inkomponering i den resonerande textdelen vållat vissa svårigheter. Holger Arbmans m.fl. publikationer om forskningarna i Normandie och Sune Lindqvists uppsatser om Sutton Hoo upptas sålunda under huvudrubriken Sverige; Statens historiska museums tillväxt upptas endast i stenålderskapitlet; Magnus Fries pollenhistoriska avhandling kommer upp i bronsålderskapitlet; Meinanders arbete om Sydösterbotten omnämns i stenålderskapitlet, fastän dess tyngdpunkt ligger i järnåldern. Det är givetvis viktigt, att indexdelen är så fullständig som möjligt och man vågar framställa förslaget, att nästa del skulle förses med ett generellt varia-kapitel, där de svårplacerade arbetena kunde sammanföras. Som ytterligare kapitelrubrik föreslås Personalia.

I textdelens disposition har företagits några genomgripande förändringar, vilka utan tvivel varit lyckliga och underlätta verkets användning. Kapitlet om bibliografi och arkeologins historia har bortfallit. Avsnittet om Sveriges förhistoriska arkeologi inledes av Sverker Jansson med en revy över fasta fornlämningar och fältarbeten, men är i övrigt kronologiskt uppställt. I medeltidsavsnittet har den gamla dispositionen i huvudsak följts, men ett antal specialkapitel utbrutits: textilier av Agnes Geijer, heraldik, sigillografi och numismatik av Rasmusson, antropologi av Gejvall och Hjortsjö samt konservering och radiokol-datering av Strömberg. Kapitlet *Foreign Countries* följer exakt den tidigare dispositionen. Det synes recensenten som om SAB nu har funnit den rätta dispositionen, som med smärre retuscheringar kan följas även i framtiden.

Jämför man de olika kapitlen med varandra, finner man givetvis en viss ojämnhet, som är ofrånkomlig i ett verk av flera författare. Jansson har i sitt inledningskapitel gjort kritiska kommentarer och kompletterat de refererade arbetena med uppgifter, som dessa ej innehålla. Arne Strömberg har meddelat uppgifter om radiokol-dateringar, som naturligtvis är mycket välkomna, men som faller utanför ramen för en bibliografi. Schwa-